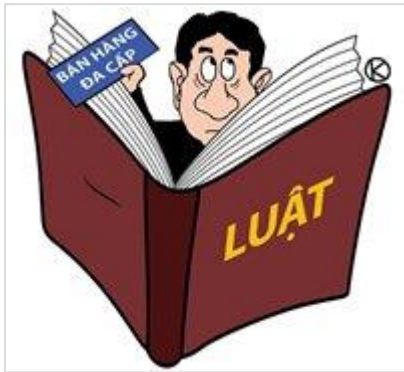

Vì sao đa cấp bất chính hoành hành!

27/03/2016 2:32:32 CH

LS. Châu Huy Quang - Quách Vũ Ân Khoa(*)

(TBKTSG) - Việc tìm kiếm một phương thức hoạt động bán hàng đa cấp lành mạnh ở Việt Nam vẫn còn bỏ ngỏ trong khi đó bán hàng đa cấp bất chính lại hoành hành bởi nhiều lý do.

Bất cập từ khâu phổ biến pháp luật

Mặc dù chúng ta đã có luật quản lý hoạt động bán hàng đa cấp, nhưng thực tế, vẫn nạn kinh doanh đa cấp bất chính vẫn chưa kiểm soát được. Nghị định 42/2014/NĐ-CP của Chính phủ quy định một số chế tài cơ bản để quản lý hoạt động kinh doanh đa cấp như cấm việc yêu cầu người muốn tham gia mạng lưới phải mua một số lượng hàng hóa nhất định. Ràng buộc trách nhiệm doanh nghiệp cam kết phải nhận lại hàng hóa, hoàn tiền lại cho người tham gia mạng lưới khi có yêu cầu. Đồng thời, luật cấm việc nhận tiền hoa hồng, tiền thưởng hay lợi ích kinh tế khác từ việc lôi kéo người khác tham gia mạng lưới bán hàng theo hình chóp (Kim Tự Tháp).

Quy định cũng cấm các thỏa thuận về việc trả thưởng trên 40% doanh thu bán hàng.

Đối chiếu quy định trên, thì các hành vi vi phạm phổ biến vẫn là "ép" người muốn tham gia bán hàng đa cấp phải mua một số lượng hàng hóa dưới bất kỳ hình thức nào để được quyền tham gia mạng lưới bán hàng đa cấp, hứa hẹn cho người tham gia bán hàng đa cấp nhận tiền hoa hồng, tiền thưởng chiêu dụ nhiều người khác tham gia chuỗi bán hàng đa cấp theo mô hình kim tự tháp.

Khi xảy ra vụ việc của Liên kết Việt, được biết Bộ Công Thương mới công bố bổ sung 5 khuyến cáo khác liên quan đến kinh doanh đa cấp nhằm kỳ vọng giúp người dân nâng cao nhận thức của mình về các chiêu thức kinh doanh đa cấp trá hình.

Nhóm khuyến cáo này tập trung vào việc người tham gia cần xác minh, minh bạch "lý lịch" của doanh nghiệp đa cấp. Trang bị vốn kiến thức pháp luật bảo vệ quyền lợi của mình. Đặc biệt, khuyến cáo người tiêu dùng cảnh giác các doanh nghiệp có chính sách khuyến dụ, hứa hẹn về các lợi ích kinh tế đem lại. Cho người tham gia quyền hoàn trả lại hàng trong thời hạn 30 ngày.

Song các quy định và cảnh báo nói trên dường như còn chưa hiệu quả trên thực tế.

Lúng túng trong thực hiện

Theo Nghị định 42 trên, Bộ Công Thương, cụ thể là Cục Quản lý cạnh tranh (QLCT) là cơ quan có thẩm quyền quản lý hoạt động kinh doanh đa cấp trong cả nước. Cục này cũng có thẩm quyền kiểm tra, xử lý vi phạm hành chính đối với các hành vi vi phạm trong lĩnh vực này.

Việc cấp phép, kiểm tra, giám sát và xử lý các hành vi vi phạm liên quan đến kinh doanh đa cấp trên phạm vi cả nước hiện do một cơ quan duy nhất là Cục QLCT đảm nhiệm. Việc tập trung quản lý hành chính là một biện pháp hiệu quả nhằm hạn chế hiện tượng "lấn hay lạm quyền". Thực tế thì các mô hình kinh doanh đa cấp có xu hướng dịch chuyển từ các thành phố lớn về các vùng nông thôn hẻo lánh, nơi mà thông tin và nhận thức của người tiêu dùng còn hạn chế. Nhưng công tác phối hợp tuyên truyền tại các địa phương, vai trò cơ quan quản lý thị trường ở địa phương còn bỏ ngỏ.

Trong khi đó, các biện pháp chế tài xử phạt mạnh tay vẫn chưa được áp dụng kịp thời, đồng bộ. Theo Nghị định 71/2014/NĐ-CP, hành vi kinh doanh đa cấp có thể bị xử phạt từ 60-100 triệu đồng và có thể bị thu hồi giấy chứng nhận đăng ký hoạt động. Tuy nhiên, việc rút giấy phép không đồng nghĩa với việc thu hồi được khoản tiền mà những người tham gia đã đầu tư và hệ quả từ việc kinh doanh đa cấp trái phép.

Một vấn đề nữa cần đặt ra cho nhà quản lý và làm luật của Việt Nam là có nên hạn chế mô hình bán hàng trong đó lợi ích kinh tế của người tham gia không dựa trên doanh thu mà phần lớn lại dựa trên việc "chiêu dụ" thêm thành viên vào trong hệ thống.

Bán hàng đa cấp ở các nước

Ở Singapore, mức phạt cho hành vi bán hàng đa cấp bất chính có thể lên đến 200.000 đô la Mỹ. Người đã bị xử phạt hành chính mà còn tái phạm có thể bị truy cứu trách nhiệm hình sự và chịu hình phạt năm năm tù giam.

Tại Canada, một doanh nghiệp kinh doanh đa cấp bị quy kết vi phạm điều khoản kinh doanh của Luật Cạnh tranh mang tính chất lừa đảo có thể bị phạt 150.000 đô la Mỹ. Doanh nghiệp sai phạm sẽ bị buộc phải ký vào Lệnh cấm (Prohibition Order) được trình lên tòa án liên bang Canada. Theo đó, họ bị buộc phải kê khai mức thu nhập thực tế của các nhân viên của công ty trong một khoảng thời gian được ấn định, thông báo cho tất cả nhà phân phối và nhân viên công ty về vụ việc và không được tham gia bất kỳ hoạt động kinh doanh nào về hình thức kinh doanh đa cấp.

Trung Quốc cũng là quốc gia mà ở đó hoạt động bán hàng đa cấp biến tướng, mất kiểm soát. Hoạt động bán hàng đa cấp tuy được thừa nhận nhưng chỉ được thực hiện hạn chế theo Quy tắc quản lý bán hàng trực tiếp (Regulation on Direct selling administration) áp dụng từ 1-12-2005. Các quy định tại quy tắc này hạn chế sản phẩm được kinh doanh theo phương thức đa cấp là hàng tiêu dùng. Các doanh nghiệp muốn kinh doanh mô hình này bắt buộc phải có nhà máy sản xuất tại Trung Quốc. Việc quản lý bằng cách quy định sản phẩm bán hàng đa cấp phải được sản xuất tại Trung Quốc giúp cơ quan quản lý kiểm soát giá cả, chất lượng hàng hóa.

Trung Quốc cũng yêu cầu các công ty nội địa hoặc nước ngoài muốn tham gia hoạt động bán hàng trực tiếp ở Trung Quốc phải nộp đơn xin cấp giấy phép bán hàng trực tiếp của Bộ Thương mại và phải đáp ứng các điều kiện như: nhà đầu tư không có hồ sơ về hoạt động kinh doanh bất hợp pháp nghiêm trọng trong năm năm trước khi nộp đơn; đối với nhà đầu tư nước ngoài phải kinh doanh bán hàng trực tiếp tối thiểu là ba năm; vốn điều lệ đăng ký không thấp hơn 80 triệu nhân dân tệ, ký quỹ

một khoản tiền vào một ngân hàng được chỉ định theo quy định của quy tắc này. Những quy định được ban hành nói trên là nhằm hạn chế các nguy cơ dẫn đến bán hàng đa cấp bất chính.

Bài học cho người tiêu dùng và nhà quản lý

Môi trường pháp lý cho hoạt động bán hàng đa cấp ở Việt Nam về cơ bản đã được hình thành. Song thực tế điều đó dường như chưa đủ để kiểm soát những biến tướng trong lĩnh vực này.

Để bảo vệ quyền lợi cho người tiêu dùng, các chế tài hình sự, hành chính đối với các hành vi sai phạm cần triệt để, đồng bộ hơn. Các khuyến cáo của Bộ Công Thương là thích đáng. Tuy nhiên, điều cần hơn là ngoài vai trò của Cục QLCT, cơ quan quản lý tại địa phương, hiệp hội bảo vệ người tiêu dùng, thì chính bản thân hiệp hội bán hàng đa cấp sẽ phải chủ động phổ biến đưa các khuyến cáo sâu rộng đến hội viên. Bên cạnh đó, vai trò của chính quyền địa phương trong giám sát hoạt động bán hàng đa cấp tại địa bàn của mình cũng rất quan trọng.

Như đề cập ở trên, khung pháp lý liên quan tương đối hoàn chỉnh, vấn đề là thực thi, áp dụng các chế tài xử phạt chưa được áp dụng kịp thời, đồng bộ. Chưa có cơ chế để cơ quan quản lý, cơ quan tư pháp liên quan có thể hỗ trợ thu hồi được khoản tiền mà những người tham gia vào hệ thống kinh doanh đa cấp trái phép đã mất.

Cũng cần bổ sung quy định về nghĩa vụ của tổ chức, cá nhân tham gia kinh doanh đa cấp phải thông báo công khai cho mọi thành viên, khách hàng, đối tác và bất kỳ chủ thể nào tham gia vào hoặc có tương tác với hệ thống đa cấp về những hình thức đa cấp trá hình và loại hành vi vi phạm hoạt động kinh doanh đa cấp.

Cũng như các hành vi vi phạm về kinh tế khác, ở Việt Nam doanh nghiệp đa cấp vẫn "chiêu dụ" được người tiêu dùng dễ dàng phần lớn xuất phát từ môi trường kinh doanh mà tính minh bạch không được chú trọng. Đối với doanh nghiệp bán hàng đa cấp, để bảo vệ người tiêu dùng, người tham gia, tính minh bạch của doanh nghiệp và việc công khai phương thức bán hàng đa cấp của mình cần là tiêu chí thiết yếu hàng đầu. Nếu doanh nghiệp không minh bạch, vi phạm về công bố, công khai thông tin doanh nghiệp, sản phẩm, vi phạm các chế độ phúc lợi, quyền lợi người tiêu dùng, phương thức kinh doanh của mình... thì đó chính là những cơ sở để rút phép hoạt động của doanh nghiệp trước khi họ kịp gây ra hậu quả cho hội viên và người tiêu dùng.

Một vấn đề nữa cần đặt ra cho nhà quản lý và làm luật của Việt Nam là có nên hạn chế mô hình bán hàng trong đó lợi ích kinh tế của người tham gia không dựa trên doanh thu mà phần lớn lại dựa trên việc "chiêu dụ" thêm thành viên vào trong hệ thống.

() Hãng luật Rajah & Tann LCT Lawyers*